

М. П. Соколик, канд. екон. наук,
ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України

ДИСПРОПОРЦІЇ У ВИКОРИСТАННІ НАЯВНОГО ДОХОДУ НА ЗАОЩАДЖЕННЯ У ДОМОГОСПОДАРСТВАХ УКРАЇНИ

Для оцінки диспропорцій у використанні наявного доходу всіх домогосподарств (ДГ) на заощадження між їх категоріями за основним джерелом доходу застосовано показники середньої і граничної схильності до заощадження нефінансових і фінансових активів. Середню схильність визначено часткою поточних заощаджень до наявного доходу; граничну схильність – часткою поточного приросту заощаджень у прирості наявного доходу, тобто вона показує розподіл одиниці приросту наявного доходу ДГ на поточний приріст споживання і заощаджень для категорій ДГ.

Середня схильність всіх ДГ до заощадження у 2010 р. зросла, зокрема, у 2009–2011 рр. до нагромадження нефінансових активів становила 1,6, 2,3 і 2,7 %; до заощадження фінансових активів – 10,6 і 16,8 і 9,4 %, тобто приріст заощаджень здебільшого забезпечувався приростом фінансових активів. У 2011 р. середня схильність до заощадження всіх ДГ знизилася до 12,1 % порівняно з 2010 р. за рахунок зростання приросту нефінансових і зниження фінансових активів. Ймовірно, що тенденції у структурі доходів, середньої і граничної схильності до заощадження ДГ повторюватимуть тенденції 2006–2008 рр. і матимуть ті ж самі ризики для банків у 2012–2014 рр. (табл. 1).

Основний приріст заощаджень у формі приросту фінансових активів у 2008–2009 рр. отримали ДГ роботодавців, їх середня схильність до заощаджень зросла у 2008–2009 рр. з 22,8 до 37,8 % наявного доходу і до 61,9 % у 2010 р. У ДГ самостійно зайнятих працівників вона становила 13–29,7 % наявного доходу і 23,5 % у 2010 р. ДГ одержувачів соціальних трансфертів та інших доходів також підвищили свою середню схильність до заощадження у формі фінансових активів з 6,2 до 13,2 % у 2008–2009 рр., тобто вона перевищувала середню, що становила відповідно 3,5 і 10,6 % наявного доходу загалом для ДГ за ці роки. Але у 2010 р. їх середня схильність до заощадження фінансових активів вже зменшилася до 0,9 %. Як наслідок, це означає, що їхні поточні ресурси переважно спрямовувалися на споживання.

Таблиця 1 – Середня і гранична схильність до споживання і заощадження домашніх господарств у 2005–2011 рр.

Рік	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
<i>Середня схильність, % до наявного доходу</i>							
Схильність до заощадження:	15,3	12,2	10,1	8,2	12,1	19,1	12,1
нефінансових активів	1,5	2,0	2,1	4,7	1,6	2,3	2,7
фінансових активів	13,8	10,2	8,0	3,5	10,6	16,8	9,4
<i>Гранична схильність, % до приросту наявного доходу</i>							
Схильність	–	–0,02	0,03	0,03	1,03	0,44	–0,21

до заощадження:							
нефінансових активів	–	0,04	0,03	0,12	–0,69	0,05	0,06
фінансових активів	–	–0,06	0,01	–0,09	1,73	0,39	–0,27

Джерело: за 2011 р. розраховано за даними Держслужби статистики України за I–III кв.; за 2005–2010 рр. – Системи національних рахунків України про доходи і витрати ДГ.

ДГ найманих працівників демонстрували найнижчу схильність до заощаджень фінансових активів. Їх середня схильність до заощадження фінансових активів у 2008 р. порівняно з минулим роком зменшилася до (–1 %) порівняно 3,2 % у 2007 р., у 2009 р. становила тільки 2,7 % наявного доходу, що є набагато нижчою схильністю до заощаджень фінансових активів за середню – 10,6 % у 2009 р. При зростанні середньої схильності всіх домогосподарств до заощаджень фінансових активів до 16,8 % у 2010 р. порівняно з 2009 р. і спаді їх до 9 % у 2011 р. можна вважати, що основний приріст фінансових активів отримано за рахунок ДГ роботодавців і самостійно зайнятих працівників, що характеризує їх зростаючу схильність до заощадження (і відновлення їх схильності до нагромадження у формі приросту нефінансових активів).

Гранична схильність ДГ до споживання і заощадження у докризовий період не мала стійкої тенденції до зростання. Нестійкою вона залишалася у 2010–2011 рр. Гранична схильність ДГ до споживання значно зростала для всіх категорій ДГ у 2006–2007 рр. за рахунок кредитів. Однак у цей же час зменшувалася гранична схильність до заощадження у його основних формах. У 2009 р. ДГ роботодавців порівняно з іншими категоріями ДГ витрачали приріст заощаджень більшою мірою на придбання нефінансових активів: нерухомості при спаді цін на неї, активів інших компаній або на збільшення їх впливу через частку в активах у компаніях, що менше зазнали збитків у кризовий період. ДГ самостійно зайнятих працівників економили на споживчих витратах і заощаджували у формі фінансових активів. Гранична схильність до споживання ДГ найманих працівників і одержувачів трансфертів демонструвала стійку тенденцію до зростання, але їх гранична схильність до заощадження не мала стійкої тенденції, тобто існуючий розподіл доходів між ДГ не гарантує стабільності банківської системи.

Розподіл доходів (еквівалентних витрат) домашніх господарств між їх підсекторами показав, що ДГ роботодавців, самостійно зайнятих і найманих працівників у 2010 р. вже відновили і навіть перевищили свою частку доходів при їх розподілі порівняно з 2005 р. Винятком є ДГ одержувачів трансфертів, частка доходів яких знизилася у 2010 р. до 27,6 % всіх доходів ДГ порівняно з 34,4 % у 2005 р. Частка доходів ДГ одержувачів трансфертів не відповідала й кількості таких ДГ, що становила 42,5 % всіх ДГ у 2010 р. Отже, якщо у 2010–2011 рр. досягнуто певної стабілізації з точки зору отримуваних доходів ДГ, то в основному за рахунок зменшення частки доходів (витрат) ДГ одержувачів трансфертів. Тому заходи щодо пом'якшення нерівності, зокрема, для ДГ одержувачів трансфертів залишаються основним мотивом соціальної політики згідно з Державною програмою економічного і соціального розвитку України на 2012 р. та основних напрямів розвитку на 2013 і 2014 рр.

Соколик, М.П. Диспропорції у використанні наявного доходу на заощадження у домогосподарствах України [Текст] / М.П. Соколик // Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України : збірник тез доповідей XV Всеукраїнської науково-практичної конференції (8–9 листопада 2012 р.). – Суми : УАБС НБУ. - С. 191-193.